
Pædagogisk læreplan

Rudolf Steiner
børnehaven
Soria Moria

Den pædagogiske læreplan danner rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, der beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

Model: børne og undervisningsministeriet

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring. Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikationen Den styrkede pædagogiske læreplan, rammer og indhold. Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan.

Indhold

Om Steinerbørnehaven Soria Moria

Rudolf Steiner børnehaven Soria Moria er beliggende på Amager, på adressen Engvej 139, 2300 Kbh S.

Børnehaven ligger tæt på Amager strand, Kastrupfortet og metro.

Vi deler adresse med Waldorfskolen i København. Børnehaven ligger i den ene ende af skolens bygninger, og har en stor tilhørende have. Haven er indrettet med en stor sandkasse, en sansegynge, små legehuse, et piratskib og en bålhytte. I haven er der masser små grønne områder med blomsterbede træer og frugttræer.

Indendørs består børnehaven af en stor garderobe, tre små børnetoiletter, et køkken, en stor og en lille stue, et rum til samlinger og et fællesområde der benyttes når der skal være plads til fordybelse i div. kreative processer.

Børnehavens åbningstider

Børnehaven har åbent i tidsrummet 07.00-16.36 i hverdage og holder lukket i weekender og på helligdage, samt mellem jul og nytår.

Antal børn i børnehaven

Vi har i gennemsnit 38 børn i alderen 3-6 år, som primært kommer fra lokalområdet, men også fra Kastrup/Dragør og resten af Storkøbenhavn.

Personalet

Personalet består i øjeblikket af 2 uddannede Rudolf Steiner pædagoger, 3 medhjælpere, 1 køkkendame og en børnehaveblæksprutte i flexjob. Vi har hver uge besøg af en børnehavehund, og af og til praktikanter fra Rudolf Steiner børnehaveseminariet.

Børnehavens **historie**

Soria Moria blev oprettet som en småbørnsgruppe i 2004 af to uddannede Rudolf Steiner Pædagoger. Pædagogerne lejede sig ind i skolens lokaler. Efter ca. 3 år, blev begge pædagoger gravide og overlod deres nu 8 børnehaveklar børn til skolen, som hermed oprettede Soria Moria som Børnehave. Nu var børnehaven under skolen. Børnehaven blev en del af skolen og fik hermed to pladser i skolens bestyrelsen. Der blev ansat en afdelingsleder af børnehaven og derfra er børnehaven vokset til det den er i dag.

Rudolf Steiner

Rudolf Steiner var en videnskabsmand og filosof født i Østrig (1861-1925).

Rudolf Steiner havde et akademisk udgangspunkt i naturvidenskab og erkendelsesteori og havde derudover en evne til at fornemme og beskrive oversanselige fænomener, dette førte til et virke som åndsforsker. Rudolf Steiner har skrevet 20 bøger og holdt over 6000 foredrag om mennesket, naturen og verden. Rudolf Steiner beskriver at der i alle mennesker er noget individuelt åndeligt og at hvert menneske har en overordnet udviklingsvej, han taler om reinkarnation og karma som virker som en rød

tråd gennem livet.

Rudolf Steiners tanker er blevet grebet af forældre og praktikere som har forsøgt at udfolde pædagogikken i en hverdag med mange børn. Heri er opstået traditioner og faglighed som ligger til grund for hverdagen i en Rudolf Steiner børnehave (eller Waldorf børnehave, som det hedder i andre lande).

Vision og målsætning

Børnehavens overordnede målsætning er, ud fra Rudolf Steiners pædagogiske principper, at skabe et miljø omkring børnene, hvor det enkelte barn har mulighed for at trives og derved udvikle de egenskaber, som det ud fra sit inderste væsen, skal bruge for at finde sin egen vej i livet. Vores ønske er at give vores børn mulighed for at vokse op og blive hele mennesker.

“Al opdragelse er selvopdragelse. Vi er, som forældre og pædagoger, egentlig kun omgivelserne for barnet, der opdrager sig selv. Vores opgave er at skabe de gunstigste omgivelser, for at barnet kan opdrage sig selv således, gennem os, som det gennem sin inderste skæbne, må opdrage sig selv ”

- Rudolf Steiner

I Soria Moria bygger pædagogikken på Rudolf Steiners filosofi, livsanskuelse og impuls, - dette er også kaldet antroposofi, som kan oversættes til “Visdom om mennesket”. Det er med udgangspunkt i antroposofien, at vi i personalegruppen, tager beslutninger i dagligdagen.

I antroposofien er man af den opfattelse, at mennesket er et legemligt, et sjæleligt og et åndeligt væsen. I perioden fra barnet er 0-7 år er det primært koncentreret omkring sin legemlige udvikling, og det er dette vi arbejder ud fra i hverdagen, ved at give barnet trygge, genkendelige rammer og efterligningsværdige, kærlige og tydelige voksne.

I denne første syvårsperiode, oplever barnet at “verden er god”, og ud fra dette grundprincip oplever barnet, at alt som optræder i dets omgivelser vil “være godt”. Derfor er det vigtigt for os voksne, og af stor betydning for barnet, at vi tager dette alvorligt og handler herefter.

Vi som voksne skal agere som forbilleder for børnene, da børnene vil efterligne os. Børnene gør som vi gør og ikke som vi siger, derfor er det vigtigt at vi pædagoger gør hvad vi kan, for at være kærlige efterligningsværdige voksne.

Gensidig respekt og tillid skal man gøre sig fortjent til, også overfor børn.

I Soria Moria arbejder vi med Gordon Neufeldts relationsteori, da vi tror på, at en stærk tilknytning til barnet vil hjælpe barnet til at følge os med tillid.

Pædagogisk grundlag

Læreplanen er udarbejdet med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag jf. modellen side 2. Det pædagogiske grundlag beskrives ud fra følgende temaer:

- Børnesyn
- Dannelse
- Leg
- Læring
- Fællesskab
- Samarbejdet med forældrene
- Børn i udsatte positioner
- Sammenhæng til børnehaveklassen

Børnesyn

Vi arbejder udfra den overbevisning at alle børn er født med en indre kerne som skal næres, således at barnet kan vokse op og blive et unikt menneske, som tror på sig selv og sine muligheder.

Det lille barn er efterlignende, sansende, nysgerrigt og fantasifuldt. Alle børn er unikke og udvikler sig i forskelligt tempo. Vi som voksne skal være autentiske og engagerede i vores arbejde, både i forhold til de mennesker vi omgås men også i forhold til det vi gør. Vi arbejder som Rudolf Steiner pædagoger med særligt tre forhold, som er væsentlige for barnet i børnehavealderen:

- Barnet er et efterlignende væsen
- Barnet er et sansende væsen
- Barnet er et rytmisk væsen

Vi arbejder ud fra at barnet er et viljesvæsen! Hvis barnet står i en situation, så handler det først, derefter føler det noget ved sin handling og til sidst tænker det over hvad der er sket.

Denne proces er modsat den voksnes, hvor vi tænker og overvejer, så føler vi efter, for til sidst at handle på vores tanke.

Dette er en meget vigtig faktor i dagligdagen med børnene. Vi skal acceptere og forstå, at barnet lever i nuet og vi skal støtte op om dette, ved at undlade at komme med lange forklaringer, som bringer barnet ud af nuet.

For at imødekomme barnet som et viljesvæsen, arbejdes der ud fra følgende hovedpunkter:

Barnet er et efterlignende væsen

Barnet efterligner helt af sig selv, det kan ganske enkelt ikke lade være. Det lever sig ind i livet gennem efterligning af sine omgivelser.

Fra barnet er helt lille begynder det på denne efterligning, som er en handlende måde at tilegne sig verden på. Alt hvad der sker i omgivelserne, efterligner barnet. Det er ikke altid man kan se det umiddelbart, og alligevel er det tydeligt hos de fleste børn, at dette er en proces, som de er i næsten konstant i den første syvårsperiode.

Derfor er livet i Soria Moria tilrettelagt på en måde, så dette behov hos barnet bliver tilgodeset og endda plejet.

Der er flere måder at efterligne på, her er de 3 karakteristiske:

- Barnet ser og efterligner øjeblikkelig. Dette er selvfølgelig den mest enkle form for efterligning. Hver dag barnet kommer her, vil det finde de voksne i gang med at arbejde og dette arbejde vækker barnets interesse. Barnet er ikke forpligtet til at deltage, men gør det ofte alligevel. En helt almindelig reaktion er; "Må jeg være med?" eller, "Jeg vil også." Dette kan f.eks. være når der bages boller, fejes eller pudses vinduer.
- Barnet oplever og efterligner senere. Denne efterligningsform kan iagttages i den frie leg, som f. eks. når årstidsdukkerne tages frem til jul, og børnene begynder at lave krybbespil, fordi det ligger i dem fra året før. Eller hvis et barn har været i zoologisk have med forældrene og pludselig en dag omdanner børnehaven til en zoologisk have. I legen udlever barnet sine oplevelser, hvor det giver udtryk for konstant efterligning.
- Barnet oplever og gradvist "bliver" det. Her er efterligningsformen mere forsigtig, men kraftfuld eftersom det er en indre efterligning.

Denne form er afhængig af ansvarlighed i den voksne verden, for barnet tager her holdninger, humor og vaner fra sine nærmeste omgivelser. Dette kan, over nogen tid, påvirke hvert enkelt barn til, hvordan det senere vil blive.

I børnehaven er vi hver dag bevidste om at nære alle tre former for efterligning.

Børn har brug for forbilleder, for ved hjælp af forbilleder tilegner børn sig deres adfærd - især de første 7 år. Forældrene er barnets vigtigste forbilleder.

I børnehaven er det de voksne, som er forbilleder. Vi har som pædagoger ansvaret for, at formen, dvs. omgivelserne, er værd at efterligne. Derfor foretager vi meningsfulde gøremål såsom at sy, snitte, reparere legetøj, feje, rive, plante blomster osv.

Vi plejer omsorg for vores sted og de mennesker vi omgiver os med, og dette afspejler sig i børnenes leg.

Barnet er et sansende væsen

Det lille barn sanser, og endda meget bedre end den voksne. Jo mindre barnet er, desto mere oplever det verden gennem sanserne. Det er derfor vi forsøger at sikre, at barnet bliver stimuleret positivt via alle sine sanser, med sigte på, at barnet udvikles på en legemlig, sjælelig og åndelig måde. Vi stræber efter at barnet får en inderlig erfaring med alt omkring sig.

I Soria Moria tilstræber vi os generelt på, at sanseoplevelserne er så ægte og naturlige som muligt. Dette gøres for eksempel gennem legetøj i naturmaterialer, plantefarver, og gennem omgang med de 4 elementer jord, vand, luft og ild. Når legetøjet i Soria Moria er fremstillet af naturmaterialer, giver det barnet mulighed for at forstå verden bedre. Ligesom dukken, som er fremstillet af uld og bomuld, er blød og varm, og derfor naturligt appellerer til omsorg, til forskel fra den af plastik, som er hård og kold. På legepladsen er der et stort antal skovle og skeer, så både store og små kan bruge dagevis på at grave i sandkassen. Vi har også en stor regnvandstønde med en vandbane, som giver mulighed for vandlege. Vi har en flot bålhytte, som vi ofte tænder bål i og på blæsevejrsgene kan vi flyve med drage. På den måde bliver elementerne inkorporeret i hverdagen i Soria Moria.

hverdagen i Soria Moria.

Vi sørger for daglig oprydning og vi viser børnene, at vi nærer omsorg for de fysiske rammer, såvel som for hinanden.

Barnet sanser også stemninger, og dette tager vi højde for i Soria Moria, ved at hele huset fremstår smukt og hyggeligt og med æstetikken i højsædet.

Vi har også stor fokus på at stemningen blandt personalet er god. Vi bestræber os på at tale ordentligt, og være åbne og hjertelige overfor både børn og forældre og overfor hinanden som kollegaer. Vi viser at alle har en værdi for børnehaven og for hinanden.

Vi gør noget ud af at fortælle børnene at alle følelser er i orden og at alle hjælper hinanden i børnehaven.

Det er vigtigt for børnene, at der er overensstemmelse mellem den indre stemning og den ydre handling hos de voksne, så derfor bestræber vi os på at være tydelige og ikke mindst autentiske.

Barnet er et rytmisk væsen

I Soria Moria har vi en helt fast rytme. Vi har en daglig rytme, en ugentlig rytme, og endda en årlig rytme i form af årstidsfester. Denne rytme bestræber vi os på at opretholde. Dette gør barnets hverdag genkendelig og tryghedsskabende.

I den daglige rytme tages der hensyn til både indendørs og udendørs aktiviteter, og dagen er bygget op på en veksling mellem indåndende-, og udåndende aktiviteter. Med en indåndende aktivitet, menes der en aktivitet som er voksenstyret, og er en aktivitet som barnet kan tage ind i sig, dette kan være sangleg eller eventyr. En udåndende aktivitet, er en aktivitet som barnet selv styrer, dette kan f.eks. være den frie leg såvel inde som ude. I den udåndende aktivitet er det vigtigt, at vi som voksne, lader barnet udforske verden mest muligt på egen hånd og på egne præmisser. Her ånder barnet altså ud, - det er ude i omgivelserne. Selve døgnrytmen er ligeledes bygget op på ind-, og udånding. Ugerytmen ligeledes, og i årsløbet kan man se vinteren som en mere indadvendt og indåndende periode, hvor sommeren er en udadvendt og udåndende periode.

Dagsrytmen i Soria Moria ser således ud:

Kl. 07:00-08.50 Alle børn møder i børnehave. Vi tegner, laver dagens aktivitet, Laver puslespil, bygger med klodser og leger på stuerne.

Kl. 09.00-09.15 Ting tingeling - Vi rydder op, de voksne har et lille morgenmøde, hvor beskeder udveksles.

Kl. 09.15-09.45 Eventyr og formiddagsmad.

Kl. 09.50-11.00 Fri leg inde.

Kl. 11.00-11.10 Ting tingeling - Vi rydder op.

Kl. 11.10-11.30 Tisse og vaske hænder.

Kl. 11.30-12.00 Frokost.

Kl. 12.00-12.30 Sangleg.

Kl. 12.30-14.30 Fri leg ude.

Kl. 14.30-15.00 Frugt og friskbagt brød.

Kl. 15.00-16.30 Fri leg ude, mulighed for at kigge bøger i bålhytten (dialogisk læsning med en voksen.).

Ugerytmen er fastlagt således at der sker de samme ting på de samme dage. Vores ugerytme for aktiviteter i Soria Moria ser således ud:

Mandag: Bivoks og Eurytmi for de største børn i børnehaven

Tirsdag: Vi bager

Onsdag: Vi laver ting til næste årstidsfest og Turdag

Torsdag: Maledag

Fredag: Vi laver ting til næste årstidsfest.

Vores årsrytme i Soria Moria følger årstiderne og årstidsfesterne. Så snart vi har sluppet en årstidsfest, begynder vi forberedelserne til den næste. Vores årstidsfester er:

Hellig tre kongers fest

Fastelavnsfest

Påskefest

Majfest

Pinsefest

Sommerfest

Høstfest

Skt. Michaelsfest

Lanternefest

Julebazar

Adventsspiral

Julefest

Dannelse

Vi som pædagoger lægger vægt på, at det lille barn er i en dannelsesproces, og dette skal vi have respekt for, når vi skaber rammerne omkring børnene i børnehaven.

I børnehaven er en af personalets fornemmeste opgaver, at indvie børnene i det sociale liv og styrke dem i dette. Barnet skal mærke, at de voksne lytter og tilgodeser dets behov. Vi tror på, at det først er når barnet har fået en tilknytning til de voksne, at det kan finde ro i sig selv, og derved blive klar til, at deltage i fællesskabet og lære nye ting.

Den sociale dannelse skaber vi gennem vores samværskultur i dagligdagen, hvor alle har en plads og en betydning for fællesskabet. Både i garderoben og ved spisning, lærer børnene at tage hensyn til hinanden, og vente på tur. I sanglege og også ved eventyr, lærer barnet at være i centrum, men samtidig også at lade andre være i centrum.

Gennem børnenes frie leg, vil de opleve at skabe et fællesskab, hvor der er plads til den enkelte, og igennem venskaber og konflikter lærer de sig selv og andre at kende og herved bliver de i stand til, både at sætte grænser og at samarbejde.

Den kulturelle dannelse sker igennem måden hvorpå hverdagslivet i Soria Moria formes på. Vi lægger stor vægt på, at børnene er i smukke æstetiske rammer, hvor der bliver gjort noget ud af tingene. Der er intet der er tilfældigt eller "lige meget". Vi har blomster og lys på bordene, vi pynter fint op, og sætter tingene pænt på plads efter os. Sangleg, eventyrfortælling og alle årstidsfesterne giver et kulturelt indhold i hverdagen, fyldt med glæde og fantasi. Desuden lægger vi meget stor vægt på, at børnene lærer at holde af naturen og føle respekt ved denne.

Vi oplever ligeledes kulturel dannelse når vi tager med bus, tog og metro, når vi tager i teatret og når vi besøger nærområdets tilbud for børn, såsom den blå planet, de bemandede legepladser, nationalmuseet, naturcentre og amager kulturhus.

Vi har i børnehaven mange kulturer repræsenteret blandt personalet, og vi hører derfor ofte fortællinger om kulturer i andre lande.

Moralsk dannelse sker i den daglige omgang med hinanden. Vi forventer af både børn og voksne, at alle behandler hinanden og tingene omkring os

respektfuldt.

Vi viser med vores gerninger, at der er værdier, som er værd at værne om, og vi fortæller dem eventyr og historier, som inspirerer dem til at forstå verdens mangfoldighed og viser dem vejen til at handle i livet.

Social, kulturel og moralsk dannelse handler om, at lære at have respekt for sig selv og andre, samt respekt for sine omgivelser. Dette ser vi som noget af det grundlæggende for at kunne færdes og agere som et individ i et demokratisk samfund.

Leg

Fantasi og leg er barndommens sprog. Barnets leg skabes tit i en kombination udfra det barnet har oplevet og det som der er lige ved hånden.

Jo simple barnets legetøj er, jo bedre udvikles fantasien. En dukke skal kunne være både glad og ked af det, og klodser skal både kunne bygges til et slot eller et rumskib.

I legen øver barnet sig hele tiden. Det efterligner og afprøver det som det møder omkring sig og bearbejder sine oplevelser.

I leg udfoldes fantasi og roller, og det er også her begreber prøves af, og her hvor der skabes et fælles univers, hvor alle må indordne sig og bidrage til at danne rammen for legen. I den frie leg udvikles derfor især barnets individuelle sociale fleksibilitet og dets demokratiske dannelse.

I Soria Moria lægger vi vægt på, at der er god tid til at lege. Vi sørger også for at danne rammer for forskellig leg, da der er mange måder at lege på. I børnehaven er der altid plads til stille leg med dukker, hulebyggeri og motorisk udfoldelse.

De voksne er altid i gang med noget som børnene kan efterligne i leg, og som børn kan deltage i eller kigge på, hvis de har brug for en lille pause. Samtidig er de voksne opmærksomme og klar til at støtte, trøste, hjælpe eller sætte leg i gang hvis det bliver nødvendigt. Vi voksne støtter barnet i den frie leg, her kan barnet afprøve sine kompetencer i trygge omgivelser. De voksne i børnehaven, leger ikke med børnene i børnehaven, medmindre det er for at sætte lege i gang, derefter vil den voksne igen gøre efterligningsværdige opgaver, som kan inspirere til leg.

Vores fælles ture, pædagogiske aktiviteter og især også eventyr fortællinger, giver børnene et fælles udgangspunkt som de kan spejle og forvandle når de skal lege sammen. Det gør det nemmere for børnene at finde en fælles leg. Som når eksempelvis nogle af de store børn i børnehaven inviterer alle de andre til eventyr. Rammen kender de, men nu er det børnene selv som vælger hvem der skal spille på klangspil og styre dukkerne, og eventyret har de selv digtet.

Læring

Barnet kan selv og vil selv, og vi som voksne skal støtte op om den vilje til udvikling vi ser hos det lille barn. Det er trods alt denne øvelse i sprog, bevægelse og tænkning som kommer til at danne grundlag for al senere læring.

Vi forsøger i børnehaven at danne et stimulerende, anerkendende og omsorgsfuldt miljø, fyldt med impulser til udvikling og læring.

I Soria Moria arbejder vi ud fra, at barnet skal støttes, i så stor en grad som muligt, i at forblive i en fantasiverden, hvor vi ikke kommer med lange færdige forklaringer, som ødelægger denne verden som er barnets. Barnet skal ikke bekymre sig om ting, der hører det voksne liv til, det skal derimod have lov til at være barn, så længe som det kan lade sig gøre.

Til trods for, at vi ikke giver forklaringer til børnene, afviser vi dem ikke når de stiller spørgsmål. I stedet undrer vi os sammen med dem, for derved at give barnet muligheden for selv at svare.

Det er vores ønske, ikke at styrke barnets læring gennem intellektuelle forklaringer, men at styrke barnets nysgerrighed på verden, og lyst og vilje til at lære, så barnet er klar til at modtage undervisning og lære når det kommer i skole.

Vi lægger vægt på, at barnet lærer at være i verden som sig selv. Vi øver også finmotorik, grovmotorik, sprog og selvhjulpenhed. Vores motto er: ”man kan lære meget, på meget tid”. Børn lærer i forskellige tempi, ved at prøve, fejle og prøve igen, indtil det lykkedes. Vi voksne i børnehaven skal støtte barnet igennem processen for at lære barnet om tålmodighed, ihærdighed og fordybelse.

Barnets udvikler sine fysiske kompetencer gennem daglige gøremål som at tegne, male, modellere, skrælle gulerødder, slæbe brænde, tage tøj på selv osv. Barnet udvikler sit sprog gennem, samtale, historiefortælling, fri leg, sang, rim, remser og dialogisk læsning.

Vi øver også at skærpe børnenes opmærksomhed på sig selv, hinanden og på omgivelserne, ved at lytte til egne og andres følelser og ved at undersøge den verden vi lever i.

Læringsmiljø

Et sundt og stimulerende læringsmiljø, karakteriseres ved at barnet oplever nærvær, tillid, ro, glæde, begejstring og humor. Når et barn føler sig tryk, vil det åbne op for nye indtryk og få lyst til at lege og lære.

Det lille barn har brug for en overskuelig og genkendelig hverdag. Vores hverdag er formet i en fast rytme, så barnet kan opleve verden som tryk, genkendelig og meningsfuld. Vi skaber omgivelser og handlinger omkring barnet, som understøtter barnets sanselige, kognitive, emotionelle og sociale udvikling.

Barnet stimuleres eksempelvis sanseligt ved vores harmoniske omgivelser, hvor naturmaterialer spiller en afgørende rolle. Sanserne vækkes eksempelvis også i børnehaven, ved den dejlige duft og smag af nybagt brød, de levende farver på væggene og lyden af harpe, ukulele og klangspil.

Barnets forestillingsevne og indre billeddannelse stimuleres ved eventyrfortælling og sangleg.

Barnet danner sig sanselige erfaringer, med begreber som f.eks. ”høst”, når de er med til at høste korn, kerne smør, male mel, og bage brød.

Barnet stimuleres emotionelt ved samværet med pædagoger og andre børn. De får mulighed for at udvikle deres empati og medfølelse, når de opdager hvordan alle hjælper hinanden, venter på hinanden og accepterer hinandens forskelligheder.

Socialt stimuleres barnet gennem fællesskabet med de andre børn.

Fællesskabet

Det er yderst vigtigt at barnet føler sig som en del af fællesskabet i børnehaven. For at det sker, skal barnet føle en tryk ved de voksne og føle sig set og anerkendt som den det er.

Børnenes fællesskab udvikles gennem legen og de fælles aktiviteter.

Dette gør at de vil føle sig som en del af det store fællesskab og kunne bidrage til dette. Gennem aktiviteterne i børnehaven, får børnene en fælles fortælling, som er vigtig for deres fællesskabsfølelse. Det er de voksnes opgave at sørge for, at alle børn bliver en del af fællesskabet, og gøre børnene opmærksomme på,

at man kan være en del af fællesskabet på forskellige måder. Der er i mange tilfælde børn i børnehaven, som har nogle særlige behov og udfordringer, og dette kan styrke de andre børns kompetencer i forhold til at rumme forskellighed.

En væsentlig forudsætning for, at barnet kan føle sig som en del af fællesskabet er, at det har et nogenlunde stabilt fremmøde i børnehaven. Børn som holder mange fridage, eller som først bliver afleveret når dagens aktiviteter er i gang, kan let komme på overarbejde, når det skal finde sin plads i fællesskabet og i rytmen. Dette betyder dog ikke, at barnet ikke skal have fridage, da det er noget, som særligt det lille barn, kan have gavn af. Ligeledes kan kortere dage være til gavn, i form af lidt tidligere afhentning når dette kan lade sig gøre. Vi er i børnehaven hele tiden opmærksomme på det enkelte barns behov og trivsel, så barnet har overskud til at indgå i fællesskabet.

De daglige fælles aktiviteter i børnehaven, gør det til en naturlig ting, at alle bidrager og deltager i fællesskabet. Jo ældre barnet er, jo større krav vil vi som voksne stille til, at det kan mærke og forholde sig til andres behov, og til at det kan bidrage til fællesskabet.

Samarbejdet med forældre

I børnehaven Soria Moria tilstræber vi, at barnet får oplevelsen af, at der er sammenhæng mellem familien derhjemme og fællesskabet i børnehaven. Barnet skal opleve, at de voksne, her menes forældre og pædagoger, gensidigt respekterer og viser imødekommenhed overfor hinanden.

Som i mange andre Rudolf Steiner børnehaver og skoler, bidrager forældrene til at vedligeholde hus og have på de årlige arbejdsdage. Derudover bliver de inviteret til nogle af årets store fester, og ligeledes bliver forældrene til et fødselsdagsbarn, altid inviteret med til fejringen af barnet i Soria Moria. Dette giver forældrene et lille indblik i barnets hverdag og giver en tættere kontakt mellem forældre og pædagoger, hvilket også styrker børnene at se. Disse arrangementer bidrager til, at barnet oplever en sammenhæng mellem familien og børnehaven og ligeledes giver det forældrene en følelse af medansvar for børnehaven.

Vi lægger stor vægt på at forældre kontakter os så snart de har spørgsmål. Vi tager os altid tid til at tale med forældre om stort og småt. Vi vil hellere høre om

undren og utilfredshed, og tage os af det, inden der opstår sladder i krogene.

Forældresamarbejdet sker ligeledes i forældrebestyrelsen, på forældremøder og ved individuelle samtaler. Pædagogikken i Soria Moria bygger på dagtilbuddets pædagogiske grundlag og læreplan, og pædagogerne er altid åbne overfor, at orientere forældre om Rudolf Steiner pædagogikken.

Forældrebestyrelse

Børnehaven har ikke sin egen bestyrelse da den er ejet af skolen. Vi har derimod to bestyrelsesmedlemmer med i skolens bestyrelse. Bestyrelsen mødes cirka en gang om måneden.

Forældreråd

Forældrerådet er forældrenes talerør. Forældrerådet består af 3-4 forældrerepræsentanter, leder af børnehaven, en pædagog fra børnehaven og de to bestyrelsesmedlemmer. Forældre kan, hvis de ikke kan sige det til personalet selv, komme med ris og ros til børnehaven, gennem forældrerådet. Forældrerådet står for at lave dagsorden, med de emner de synes skal tages op med personale og bestyrelse.

Forældresamtaler

Det tætte samarbejde med forældrene er vigtigt for os i Soria Moria. Gennem samtaler og ved møder om barnets trivsel, kan vi udveksle erfaringer omkring barnet og vi kan få indsigt i og forståelse for de hjemlige forhold, og derved få bedre mulighed for at kunne guide og hjælpe, samt forstå det enkelte barns behov.

I Soria Moria anser vi det at have en tillidsfuld relation mellem forældre og pædagoger, som en vigtig forudsætning for, at vi sammen kan skabe en tryk ramme omkring barnets liv i Soria Moria og derhjemme. Dette samarbejde er især vigtigt i perioder, hvor barnet af den ene eller den anden grund er udsat og har brug for særlig omsorg.

Børn i udsatte positioner

Børn kan være "udsatte" på flere måder. De kan både være det fysiske, følelsesmæssigt og socialt. Nogle har et handicap og andre mangler stimulation og omsorg eller struktur og ro i deres hverdag. Nogle børn mangler tydelige voksne, som kan vise dem vejen i en travl og stresset hverdag.

En forudsætning for at få øje på de udsatte børn er, at vi som pædagoger, hver dag, forholder os individuelt til hvert enkelt barn. Hver morgen møder vi både børnene og forældrene i øjenhøjde, og byder barnet velkommen til en ny dag i Soria Moria. Allerede i dette, dagens første møde, kan vi få en fornemmelse af, hvordan barnet har det denne morgen og derved støtte det igennem dagen.

Igennem dagens aktiviteter i børnehaven, kan vi observere hvornår og hvordan det enkelte barn er udfordret og derved guide og støtte det. Måske er der brug for at blive hjulpet ind i en leg, og måske er der brug for at en voksen sidder lidt hos barnet.

Barnets leg afspejler det, som har gjort indtryk og lever i barnets følelsesliv. Derfor kan vi, ved at iagttage barnets leg, se hvad det er optaget af, og om det er låst fast i noget, som det skal have hjælp til at forløse.

En støtte og hjælp til det meget urolige barn kan fx være, at invitere det med til at stable brænde eller lave bål, mens det utrygge barn kan støttes ved, at vi skaber overskuelige rammer med en-til-en kontakt. Dette kan fx være omkring borddækning og lignende, hvor barnet i begyndelsen hjælper en voksen, og sidenhen kan gøre det med et andet barn.

Det er uhyre vigtigt, at tilknytningen mellem det udsatte barn og en voksen, bliver plejet hver dag. Dette bør være den voksne, som barnet føler sig aller mest tryk ved, da dette vil skabe grundlaget for, at barnet senere i livet, vil kunne åbne op for flere relationer.

Derudover er det tætte samarbejde med forældrene meget vigtigt for os, når vi skal hjælpe et udsat barns udvikling. Det er vigtigt at vi lytter til hinandens erfaringer og ideer i forhold til barnets vanskeligheder og forældrene skal derfor involveres så meget som overhovedet muligt, for derved bedst muligt, at kunne hjælpe barnet.

På vores personalemøder, hvor vi evaluerer vores pædagogiske praksis, inddrager vi både vores egne og forældrenes observationer af barnet. Er der tale om mere vedvarende problemer, må andre fagpersoner som

eks. psykologer, sprogkonsulenter eller andre, fx antroposofiske læger og terapeuter blive involveret.

Sammenhæng til børnehaveklassen

Vi forsøger at tilrettelægge vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, således at vi skaber sammenhæng til børnehaveklassen. Vi arbejder på hvad det vil sige at være gode venner. Vi arbejder ligeledes med, hvad det vil sige at hjælpe hinanden, tale pænt til hinanden og rumme forskelligheder. Vi øver os i at lytte til hinanden, række hånden op og give andre plads.

Det sidste halve år inden skolestart laver vi ture, kun for de største børn i børnehaven. Vi understøtter børnenes nysgerrighed, så de ved skolestart er fyldt med en lyst til at lære. Gennem tryghed udvikler vi deres mod på at gå ud i livet og vi gør hvad vi kan, for at opbygge en stærk selvtillid og et stærkt selvværd hos børnene.

I det sidste år børnene er i børnehaven, bliver de naturlige formidlere af børnehavens kultur. De store børn får lov at udføre opgaver de små børn endnu må vente med, som eks. at tænde lys, at tælle alle børnene, gå ved siden af de små på tur, hjælpe med bordspil, vise hvordan man gør til sangleg osv. De voksne i børnehaven har fokus på om barnet vil blive klar til at forlade den trygge børnehave og følelsesmæssigt kunnet klare at stå alene i en større gruppe børn uden voksenstøtte. Der er også opmærksomhed på hvorvidt børnene kan indgå i fællesskabet, om de er nysgerrige og hjælpsomme og om de kan sidde stille og tage imod en besked.

Vi arbejder med de samme materialer som de har i børnehaveklassen, og hele børnehavelivet, er som børnehaveklasselivet inddelt i rytme. Det er derfor genkendeligt og trygt når et barn fortsætter fra Soria Moria og ind til Waldorfskolens børnehaveklasse.

Vi samarbejder med skolens børnehaveklasse, således at vi går på besøg når vi nærmer os skolestart og tager på små ture sammen. Børnehaveleder, børnehaveklasseleder og skoleleder mødes flere gange årligt, for at sikre at samarbejdet hviler på samme værdigrundlag.

En gang om året kommer Waldorfskolens skoleleder til forældremøde i børnehaven og fortæller om kommende opskrivninger til børnehaveklassen, og om kommende informationsmøder, hvor børnehaveklasselederen vil fortælle forældrene om, hvad det vil sige, at være klar til børnehaveklasse.

Inddragelse i **læreplanstemaer**

De seks lærerplanstemaer som vi dagligt arbejder med i børnehaven, sikrer i sammenhæng med vores pædagogiske grundlag, at vi hele tiden har fokus på børnenes læringsmiljø. Det får os dagligt til at kigge på børnenes trivsel og udvikling, og giver os forståelse af hvilke kompetenceområder børn skal møde når de er i børnehaven.

Det er lederens og pædagogerens opgave at sørge for at lærerplanstemaerne finder sted i det daglige pædagogiske læringsmiljø. Lærerplanstemaerne er til stede hver dag flettet ind i dagligdagen, og det er lederens opgave at der løbende bliver evalueret på lærerplanstemaerne, så det sikres at der er sammenhæng mellem børnenes læringsmiljø, trivsel og udvikling.

Det er hele personalet som evaluerer fagligt, selvkritisk og reflekterende på det arbejde der gøres i børnehaven.

De seks lærerplanstemaer er:

Social udvikling

Sprog og kommunikation

Krop, sanser og bevægelse

Natur, udeliv og science

Alsidig personlig udvikling

Kultur, æstetik og fællesskab

Social udvikling

”Social udvikling” er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

For at børnene kan udvikle sociale kompetencer, skal der være nogle basale forudsætninger til stede, såsom tryghed, tillid og veltilpashed. Hvis et barn skal vove noget nyt, er det vigtigt at de voksne skaber en atmosfære og et rum, hvor barnet kan føle sig sikker, dvs. at de fysiske rammer skal være sikre, både indendørs og udendørs, men det betyder også, at der skal være en synlig voksen, en ordentlig omgangstone, og en måde at løse konflikter på, som gør at barnet

føler sig set, hørt og forstået og derved tryk.

Gennem relationer til andre, udvikler børn empati og sociale kompetencer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn og til det pædagogiske personale. Disse relationer bygger bl.a. på empati der handler om at kunne mærke egne følelser og om at kunne sætte sig ind i og forstå andres følelser, hvilket danner grobund for venskaber, som en dyb og værdifuld relation.

Venskaber har stor betydning for den sociale læring og medvirker til udviklingen af sociale færdigheder, som vi ofte ser det i leg. Legen i børnehaven er grundlæggende, da det er her børnene lærer at forhandle, løse konflikter og indgå kompromisser fordi i leg er barnet nødsaget til hele tiden at afstemme med andre.

En anden vigtig præmis for den sociale udvikling er at barnet skal opleve at høre til, og opleve at bidrage værdifuldt og relevant til lege og aktiviteter.

Arbejdet med- og målsætninger for den sociale udvikling

I børnehaven arbejder vi med Gordon Neufeldts relationsteorier, som minder os om hvor vigtige relationerne er mellem det pædagogiske personale og børnene. Når børnene er helt trygge ved personalet, går de ud og tør afprøve nye relationer blandt børnene, da de ved der er en voksen til at hjælpe dem i udviklingen af deres sociale kompetencer.

Hvis et barn er gået helt i stå, vil en voksen i børnehaven typisk tage et barn med i en pædagogisk aktivitet, hvilket hurtigt vil få flere nysgerrige børn med og herfra vil ny leg opstå.

Børn har brug for at blive mødt med positive forventninger, da det fremmer deres gå-på mod og positive forventninger til omverdenen. Derfor skal læringsmiljøet understøtte den daglige trivsel og børns sociale omgang med hinanden. Læringsmiljøet skal ligeledes bidrage til at børn får erfaringer, som kan hjælpe dem til at begå sig i en verden udenfor børnehaven. Derfor skal børn støttes i at lære at tage initiativ til at danne nye relationer, samt lære at løse konflikter.

Vi er i børnehaven er optaget af barnets perspektiv. Det er vigtigt for børnenes udvikling af empati, at de voksne lytter til det som børnene udtrykker både kropsligt og verbalt. Relationer der bygger på ligeværd, forståelse og indlevelse, vil være medvirkende til at udvikle selvstændighed, forståelse for andre, og medbestemmelse.

Børn er forskellige og det er derfor forskelligt hvad de har brug for. Vi forsøger derfor at se, hvor barnet er i sin udvikling og hvor barnet vil hen, vi lytter til barnet og vi observerer barnet i leg, og prøver derved at forstå hvad barnet har brug for i sin videre udvikling indenfor det sociale felt. Ved at lytte og observere, kan vi bedre få øje på, og hjælpe de børn som befinder sig i udsatte positioner.

I Soria Moria arbejder vi hver dag på at være et fællesskab. Vi lytter til hinanden, vi venter på tur, vi hjælper hinanden, er gode mod hinanden, lærer hinanden hvad det er at være gode venner, holder ingen udenfor i lege og når vi samler snittegrene eller kastanjer osv. så er det også altid til fællesskabet. Det er især i lege at det sociale udvikles, det er her børnene lærer om forståelse, medbestemmelse, konfliktløsning, og samarbejde, og vi voksne er der til at støtte op og hjælpe hvis det bliver nødvendigt.

I det daglige arbejde er det vores mål, at alle børn trives, indgår i, og føler sig som en del af fællesskabet. Læringsmiljøet skal ligeledes favne forskelligheder, så vores børn i børnehaven udvikler empati, sociale færdigheder, forståelse overfor andre, og en følelse af at bidrage positivt til fællesskabet. Vores mål er også, især gennem et trygt legemiljø, at børnene er medskabende for deres egen udvikling. Det er vigtigt for os at understøtte børnene selvværd og selvtillid i forhold til deres sociale kompetencer, således at de trygt kan gå videre i verden og på egen hånd danne nye tætte relationer.

Sprog og kommunikation

Børns sprog og kommunikation udvikles og tilegnes i nære relationer til forældre, pædagogisk personale og sammen med andre børn.

Barnet udvikler sit sprog gennem samtale og fortælling, fri leg, sange, rim og remser.

Barnet øver sig på at sætte ord på sin indre verden, så omverdenen kan forstå og tage imod de oplevelser som barnet har. Sprog udvikles i dialog med sproglige rollemodeller, ved at lytte, fortælle, stille spørgsmål og ved at lege med sproget. Når børn eksperimenterer med sproget, får de erfaring med at aflæse, genskabe og udvikle en passende kommunikation i forskellige situationer og fællesskaber. Derfor er det vigtigt at børn lærer at indgå i dialog, hvor de lærer at være i skiftevis en talende- og en lyttende position.

Kommunikation og sprog er essentielt for at kunne danne relationer, indgå i fællesskaber og vedligeholde venskaber.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at der er en kvalitet og et engagement i samtaler mellem børn og voksne. Det er de voksnes ansvar at hjælpe med at guide børnene til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Det lille barn øver sig i alle vågne timer på at lære at mestre bevægelse, sprog og tænkning som senere vil danne grundlag for al læring, derfor er det vigtigt at respektere barnets sproglige dannelsesproces, når vi skaber rammerne for sprog og kommunikation .

Arbejdet med og målsætninger for sprog og kommunikation

I Soria Moria lægger vi stor vægt på ikke at lave lange forklaringer for børnene. Når børnene undrer sig, undrer vi os med dem, dette kan føre til hyggelige og interessante filosofiske samtaler med børnene. Vi går op i at alle børn føler sig hørt og lyttet til. Det er væsentligt at et barn lærer at lytte, fortælle og spørge.

Børn er født nysgerrige på livet, og vi tager børnene alvorligt, vi tager os tid, for med nærvær at kunne høre om deres tanker og oplevelser.

Vi forsøger at indrette børnenes læringsmiljø, således at de med deres naturlige nysgerrighed kan få plads til at udvikle deres sprog. Det er vores hensigt at give barnet et rigt nuanceret sprog og mod til at udtrykke sig.

Hver formiddag efter eventyr, får børnene formiddagsmad i børnehaven. Under formiddagsmad begynder en af de voksne at fortælle en lille historie til en af de andre voksne. Alle børnene bliver stille og lytter, det kan f.eks. være den voksne siger, ”ved du hvad Xander, i går da jeg kom hjem, var der noget der puslede i mit skur...” når historien er slut, rækker flere børn hænderne op og venter på tur, for de vil også gerne fortælle om noget de har oplevet, det kan både være i kontekst til historien den voksne har fortalt, men det kan også være noget helt andet. Vi giver os tid til at lytte og spørge ind til børnenes fortællinger. I dette forum får alle lov at dele deres oplevelser med fællesskabet.

Vi taler også sammen efter den første portion mad til frokost, her lærer børnene igen at lytte til deres kammerater, fortælle noget selv og spørge ind til de andre. Her er det et lidt mindre fællesskab, og ikke nær så ”farligt” at skulle sige noget højt.

Når vi har fri leg eller er på længere ture er der tid til individuelle samtaler, og om eftermiddagen er der plads til dialogisk læsning ved bålet. Når der i den fri leg opstår konflikter børnene ikke selv kan klare, hjælper vi voksne børnene til en konstruktiv kommunikation, så de kan opnå forståelse for hinanden.

Når barnet endnu ikke mestrer sproget, og bruger ordene forkert, så er det vigtigt at vi ikke irettesætter dem, men i stedet korrigerer dem gennem gentagelse. F.eks.: Barnet: ”Jeg har baget en bolle”, den voksne: ”Næh, - har du bagt en bolle”? På den måde hører barnet det rigtige ord, uden at føle sig forkert eller irettesat.

Når vi i børnehaven giver beskeder, sker det på en rolig og rar måde, der er ingen voksne som råber over hovedet på børn, eller kommer med lange forklaringer om hvad der nu skal ske. Børnene ved hvad de skal, fordi der er en fast rytme i børnehaven, og fordi vi ved overgange fra en aktivitet til en anden synger sange. Når vi skal rydde op synger vi f.eks., ”ting tingeling, enhver tager en ting, rydder op og lægger ned, alle børn må være med”, og alle børn begynder at rydde op.

Har vi i børnehaven børn som rent sprogligt er ekstra udfordrede, laver vi sprogstimulering med små hjemmelavede sprogposer samt spil, og hvad vi nu ellers kan finde på, for at barnet skal kunne se det som en leg at lære.

Når man har med det lille barn at gøre, er det ifølge Rudolf Steiner vigtigt, at der er en sammenhæng mellem måden man tænker på, det man siger og måden man handler på. Kommunikationen med barnet foregår uden lange forklaringer og mange ord. Kropssproget har en særlig betydning, da dette tit kan sige mere end ord, især overfor børn, da de i den grad er i deres sanser. Den verbale kommunikation, både mellem børn og voksne, skal være rolig, tydelig, ærlig og respektfuld. Dette er de voksnes vigtigste opgave, da den voksnes rolle som forbillede er meget central i vores pædagogik.

Gennem den daglige eventyrfortælling, kommer barnet hver dag, i kontakt med et rytmisk, musikalt og billedrigt sprog, og da det samme eventyr bliver fortalt mange dage i træk, kan barnet tage sproget til sig, samtidig med, at det skaber sine egne indre billeder. På denne måde vil barnet tilegne sig nye ord og nye ordbilleder.

Eventyr bliver fortalt og ikke læst. En del af den pædagogiske tilgang er i den forbindelse at eventyrene læres udenad, da dette giver en helt anden sproglig formidling og oplevelse for barnet.

Barnets stærke indlevelse i eventyrets sprog viser sig, når de selv leger, laver dukkespil eller fortæller små historier.

Når barnet endnu ikke mestrer sproget, og bruger ordene forkert, så er det vigtigt at vi ikke irettesætter dem, men i stedet korrigerer dem gennem gentagelse. F.eks.: Barnet: ”Jeg har baget en bolle”, den voksne: ”Næh, - har du bagt en bolle”? På den måde hører barnet det rigtige ord, uden at føle sig forkert eller irettesat.

Når vi i børnehaven giver beskeder, sker det på en rolig og rar måde, der er ingen voksne som råber over hovedet på børn, eller kommer med lange forklaringer om hvad der nu skal ske. Børnene ved hvad de skal, fordi der er en fast rytme i børnehaven, og fordi vi ved overgange fra en aktivitet til en anden synger sange. Når vi skal rydde op synger vi f.eks., ”ting tingeling, enhver tager en ting, rydder op og lægger ned, alle børn må være med”, og alle børn begynder at rydde op.

Har vi i børnehaven børn som rent sprogligt er ekstra udfordrede, laver vi sprogstimulering med små hjemmelavede sprogposer samt spil, og hvad vi nu ellers kan finde på, for at barnet skal kunne se det som en leg at lære.

Når man har med det lille barn at gøre, er det ifølge Rudolf Steiner vigtigt, at der er en sammenhæng mellem måden man tænker på, det man siger og måden man handler på. Kommunikationen med barnet foregår uden lange forklaringer og mange ord. Kropssproget har en særlig betydning, da dette tit kan sige mere end ord, især overfor børn, da de i den grad er i deres sanser. Den verbale kommunikation, både mellem børn og voksne, skal være rolig, tydelig, ærlig og respektfuld. Dette er de voksnes vigtigste opgave, da den voksnes rolle som forbillede er meget central i vores pædagogik.

Gennem den daglige eventyrfortælling, kommer barnet hver dag, i kontakt med et rytmisk, musikalt og billedrigt sprog, og da det samme eventyr bliver fortalt mange dage i træk, kan barnet tage sproget til sig, samtidig med, at det skaber sine egne indre billeder. På denne måde vil barnet

Indlevelsen kommer også tydeligt frem, når barnet indimellem er med til at opføre eventyret, mens den voksne fortæller. Her fører barnet dukkerne, og den voksne fortæller. Den voksne og barnet fortæller så eventyret sammen, for de andre børn i børnehaven, som en fælles oplevelse helt uden præstationskrav.

I eventyrene findes ofte gentagelser, ordlege og remser som vækker glæde og sproglig interesse hos barnet. F.eks. i eventyret om ”Hans og De 12 Måneder”, hvor månederne bliver remset op, og barnet herved bliver introduceret for disse. Dette bliver ikke forklaret, men vil forplante sig i barnets erindring gennem gentagelsen af eventyret og visualiseringen gennem bordspillet.

Den ældste, som holdt en stav i hånden og styrede ilden, vendte sig om mod Hans og spurgte: ”Kender du os?”. ”Det tror jeg nok”, svarede Hans, for han mente, det måtte være de 12 måneder. ”Sig frem da”, sagde december. Og Hans svarede, som Bedstefar havde lært ham:

- Januar har isskæg, som smælder mod husvæg.
- Februar klare, kommer på skare.
- Marts går med tøj, rundt om lostakke og hø.
- Med sol og med sil, står døren i April.
- Maj kukker gøgen, og ud springer bøgen.
- Juni træder dansen, med midsommerkransen.
- Juli har strå, så længe som så.
- Bær får vi just, her kommer August.
- September dit aks, det høster vi straks.
- Oktober kan klakke, med barfrost i bakke.
- November er rusk, og ribber hver en busk.
- December har advent, og julelyset tændt.

Eller fra remseeventyret om pandekagen der løb væk, hvor hukommelsen bliver stimuleret gennem gentagelser og rytme:

*”Næ, tak”, sagde pandekagen,
”når jeg er løbet fra Kone Krone,
Bedstefar, og syv sultne skrigeunger,
fra Mand Brand, Høne Pøne, Hane Pane, Ande Vande og Gåse Våse, så
kan jeg vel også løbe fra dig Gase Vase”, sagde pandekagen og trillede
så hurtigt den kunne.*

Ved enkelte eventyr og remseeventyr, får børnene endda selv lov at spille eventyret som et lille teaterstykke.

Udover eventyrfortællingen, er sangleg også en del af den daglige rytme i børnehaven, og her er det ligeledes de samme sange, som bliver sunget, hver dag i 2-3 uger.

Det er vigtigt for os, at give barnet lyst til at lege med sproget, derfor benytter vi os gerne af sjove vrøvlevers og sanglege de kan leve sig ind i og bevæge sig til. Her er det igen vigtigt, at vi som voksne agerer som forbilleder og overfor børnene viser vores glæde ved sangen og ved disse lege. På den måde bliver børnene, med hele kroppen, både til modtagere og formidlere af sproget, og herved udvides deres oplevelse af verden, på en ny og kreativ måde.

Om mandagen, har vi i Soria Moria, eurytmi for de store børn, og dette bidrager ligeledes til børnenes sprogindlevelse gennem rim og remser, ledsaget af bevægelser til ordenes vokaler og konsonanter. Igen uden at de voksne forklarer dette til barnet med ord, men i stedet gennem voksenstyret leg.

Indenfor Rudolf Steiner pædagogikken har vi, udover at henvise til en almindelig talepædagog, også mulighed for at henvise et barn til en uddannet sprogformer, i tilfælde hvor et barn har svagheder med sprog og tale.

Vores mål i børnehaven er at give børnene i børnehaven et sprogligt fundament, en mulighed for og lyst til, at kommunikere og lege med sproget, så de kan lære at forstå sig selv, udtrykke egne følelser og behov, forstå hinanden og den verden de er i.

Vores mål er ligeledes bl.a. gennem efterligning ved eventyr og sangleg at stimulere børnenes fantasi, øge deres ordforråd og give dem selvværd og selvtillid til at udtrykke sig overfor andre, og bruge sproget konstruktivt i forhold til konflikter i deres relationer og fællesskaber.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen, gennem ro og bevægelse, lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Barnets motoriske udvikling har betydning for dets evne til rumorientering, perception, egen kropsopfattelse og forståelse af omverden. Har barnet mulighed for at røre sig og udvikle sine motoriske færdigheder, kan det lære at beherske sin krop, finde sine egne grænser og bevare et naturligt forhold til omverdenen, hvilket er betydningsfuldt for mod og selvfølelse.

I bevægelsesfællesskaber lærer børnene at styrke evnen til at forstå andre børn og voksnes mimik, gestik og kropslige udtryk. Bevægelse handler om børns aktive udforskning af verden og kroppens muligheder. Det er vigtigt at vi voksne ved at vise glæde ved bevægelse, motiverer børn til at bevæge sig.

Sanserne hjælper børnene til at forstå verden.

Det lille barn rækker ud efter verden og lærer gennem sanserne. Det smager, lugter, lytter, mærker og føler på sine omgivelser og får derved en inderlig erfaring med alt omkring sig.

Arbejdet med målsætninger for krop, sanser og bevægelse

Vi har i børnehaven gjort meget ud af at danne et børnemiljø hvor æstetik, smukke farver, duftende blomster og krydderurter i haven, biodynamisk mad, legetøj af naturmaterialer, sange og musik, og kreative processer, kan stimulere børnenes sanser.

Når vi øver finmotorik i børnehaven er det ved at male vådt i vådt, tegne morgentegning, sætte perler på snor, modellere med bivoks, bage, filte osv.

Grovmotorikken bliver især trænet i haven, hvor børnene har god plads til at lege. I haven bliver der løbet, hoppet, gået balancegang, trillet ned ad bakken, gynget, fejjet, og gravet store rander i sandkassen.

De voksne i børnehaven motiverer til bevægelse, når de forbilledligt, og med stor glæde, går ind i bevægelse både grov- og finmotorisk

Når vi taler om kroppen, taler vi både om det fysiske helbred, såsom ernæring og bevægelighed, men vi taler også om det psykiske helbred, dvs. barnets trivsel.

Gennem børneiagttagelse kigger vi på det individuelle barn i børnehaven og taler sammen i personalegruppen om hvad barnet har brug for af udfordringer for udvikling af barnets motorik, eller hvilke tiltag vi skal gøre for at sikre barnet bedre trivsel. Vi kigger også på den samlede gruppe. Har den samlede gruppe brug for at øve balance, så danner vi et børnemiljø hvor balance for en tid vil blive øvet, det kan være både til sangleg og på legepladsen.

God hygiejne er også noget der hører til, når man skal lære at passe på sin krop. Vi hjælper børnene med at få vasket hænder, og tørret næser, og vi har køkkenrulle til at tørre hænder og mund med når vi spiser.

Det er vores mål i børnehaven at børnene udvikler kropsbevidsthed og styrker deres grov- og finmotorik. Vi ønsker at vores læringsmiljø inviterer alle børn til at eksperimentere og udforske de mange måder at bruge kroppen på.

Det er vores mål at børnene finder glæde ved bevægelse, men også at de lærer at finde ro i sig selv, eksempelvis ved fordybelse ved brug af finmotorik.

Vi ønsker ligeledes at danne et læringsmiljø, hvor alle børn kan udvikle deres sanser.

Natur, udeliv og science

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige analyse- og tænke måder. Men naturen er også et grundlag for at arbejde med bæredygtighed og samspillet mellem natur, menneske og samfund.

Børnene kan i naturen være aktive medskabere af egen læring, ved at stille nysgerrige spørgsmål til forståelse af sammenhænge omkring naturen og at være i naturen kan endda give eksistensielle oplevelser og overvejelser hos børn.

Når barnet er i naturen, og forbinder sig med sine omgivelser, integreres barnets oplevelser i kroppen, både sanseligt og følelsesmæssigt. Når vi er meget i naturen, oplever vi os selv, som en del af den. Vi oplever os selv som en del af en større helhed og udvikler en ydmyghed overfor verden i det hele taget. I naturen kan barnet udvikle sine fantasikræfter, da naturen er foranderlig og intet her er fabrikeret til at forestille noget. En væltet træstamme kan være en krokodille, et skib eller en bus, kun fantasien sætter grænser i naturen.

Naturen byder på forskellige læringsrum, alt efter hvor vi befinder os. Er vi i skoven, er det oplagt at kigge på de små kryb under træstammerne og lade os fascinere af den vilde natur. På stranden gemmer der sig hemmeligheder i sandet, og hvor langt kan man egentlig kaste en sten ud i vandet, og hvad gemmer det store hav på? Er man på legepladsen kan man udfordre kroppen i det trygge miljø. På store vidder, kan man udfordre kroppen i at løbe rigtig hurtigt, eller man kan flyve med hjemmelavede drager.

Overalt viser naturen os, at verden er stor og vi er små. Den viser os at ting forandrer sig, noget dør og kommer tilbage igen. Noget i naturen kan man bruge og noget i naturen skal man passe på.

Arbejdet med målsætninger for Natur, udeliv og Science

Vi lærer børnene i børnehaven at verden er god. At vi skal passe på verden og hinanden. Vi kan eksperimentere i naturen, men vi skal have respekt for naturen.

Vi lærer børnene i børnehaven om bæredygtighed, for vi smider ikke bare ud, vi genbruger eller reparerer sammen med børnene. Træ fra en bænk der er gået i stykker kan måske omdannes til en savebuk, og det der ikke kan bruges kan komme på bålet og give os varme. Når vi plukker blomster, sørger vi også for at give tilbage til naturen og så nye blomster.

Når vi i Rudolf Steiner børnehaver siger ”Først gribe - senere begribe” - mener vi, at det på dette alderstrin, er vigtigere at udvikle på børnenes lyst til at udforske, end det er at give dem naturvidenskabelige forklaringer.

Det vigtigste for os er, at barnet tilegner sig naturens lovmæssigheder ved at sanse og opleve dem på egen krop, og ud fra dette komme frem til deres egen erkendelse af sammenhænge på deres helt egen ”barnlige” måde. Det er netop disse oplevelser, der danner et godt og stærkt grundlag, for at barnet senere hen, kan nå frem til en bevidst erkendelse gennem naturvidenskaben.

Jord, vand, ild og luft

Som noget helt grundlæggende i Steinerpædagogikken, ønsker vi at barnet skal bringes i samklang med naturen og de 4 naturelementer, så det oplever de jordiske forhold. Barnet vil opnå en forståelse af den fysiske verden, når det får lov til at være i naturen udendørs, men også når det er omgivet af naturmaterialer indendørs.

Ved at have legetøj i naturmaterialer, lærer barnet om materialers kvaliteter og vægtfylde, træ er tungt, silke let, uld varmer, metal er koldt. Pinde kan bøjes og snittes og silke kan svæve i vinden.

I naturen lærer børnene om elementerne. Vi har i børnehaven et tæt samarbejde med forældrene og alle er indforstået med, at går man i børnehaven Soria Moria, kan man risikere at få en mudret flyverdragt med hjem, da vi ikke stopper leg, selvom elementerne raser.

Vi er ude i alt slags vejr hver dag, så børnene lærer at holde af naturens mange sider og så de lærer at lege med vand, sand og mudder. De graver i jorden, de klatrer i træerne, de leger med vand, de hopper i vandpytter, de laver mudderkager og de oplever årstidernes skiften.

Vi er så heldige, at vi har en stor dejlig bålhytte, og her laves bål flere gange om ugen, - på kolde dage, sidder børnene om bålet og kigger på flammerne. Her bliver der sunget sange og fortalt historier.

Gennem de skiftende vejrforhold oplever børnene blæsten, der suser hen over trækroneerne, hvirvler bladene op, isner deres kinder om vinteren eller køler kroppen behageligt på en varm sommerdag.

Naturens gang kan også opleves i børnehaven gennem vores årstidsfester. Vi synger sange der passer til årstiderne og vi pynter op på årstidsborde og i vinduer.

I Soria Moria er det vores mål, at børnene udvikler en nysgerrighed på naturen. Vi ønsker at børnene får en vilje og lyst til at udforske, spørge og forstå deres verden, på deres egne præmisser. Vi ønsker at børnene bruger deres kræfter på at udvikle fantasien istedetfor intellektet. Den naturvidenskabelige side af naturen kan de snildt tilegne sig hen ad vejen, dens tid kommer naturligt ind i barnets liv senere.

Det er vores mål at børnene lærer at sætte billeder på ord og begreber som

eks.: vand, ild, jord, luft, kulde, varme, sommer, vinter, lys, mørke, træer, planter, blomster, dyr, liv, død, hav, skov osv.

Det er vores mål at bruge videnskabelige metoder i det små. Det gør vi f.eks. når vi lærer at tælle, og når vi f.eks. kigger på små dyr med forstørrelsesglas i haven. Ved høsttid synger vi om hvordan bonden sår korn og hvordan det bliver høstet og bliver til mel. Børnene får endda selv lov at kværne mel som vi bager brød af. Vi vil gerne levere et læringsmiljø hvor alle børn kan være med til at undres og udvikle forståelse for verden ud fra deres individuelle udvikling.

Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om at udvide barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed og gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

Børn udvikler engagement i relationer med betydningsfulde andre. Børn har brug for at føle sig respekteret, passet på, og værdsat af nære tillidsgivende voksne, for at kunne udvikle selvrespekt, selvtillid og selvværd.

Gode personlige og sociale kompetencer kan kun opnås i trygge omgivelser. Den voksnes opgave er derfor altid at arbejde på at skabe tryghed. Børn udvikles når mulighederne er så gode og alsidige, at flest mulige af børnenes potentialer kommer frem i lyset. Det gør de via oplevelse, gennem medmennesker og omverdenen. Vi skal tage udgangspunkt i hvert barns forudsætninger og barnet skal opleve sig forstået, set og accepteret.

Barnet skal opmuntres til læring og udvikling gennem de voksnes engagement og kærlighed. Vi skaber et miljø hvor hvert barn oplever sig som vigtig for helheden og skaber omsorg og tryghed ved faste rytmer og rutiner hvilket gør at børnene i egen takt kan erfare sig selv.

I hverdagen forsøger vi at styrke barnets kompetencer i et miljø som er hjemligt og trygt. Når børnene deltager i forskellige arbejdsprocesser ser vi dem glædes over at bidrage til fællesskabet, det styrker i den grad barnets selvværd.

Gennem leg og meningsfulde aktiviteter kan børn gøre sig væsentlige erfaringer med forskellige sociale positioner, som giver dem et grundlæggende demokratisk værdisæt, der udvikler og understøtter deres dannelse og livsduelighed.

I børnehaven inviterer vi børnene til at deltage i lege og aktiviteter, der lader dem udfolde, udforske og erfare sig selv og hinanden på mange og nye måder. Børnenes selvforståelse og handlemønstre bliver også udfordret hvor de i lege og aktiviteter begrænses af andre. Vi støtter børnene i at udvikle deres kompetencer indenfor konflikthåndtering, så de ikke mister modet til at udtrykke sig. Evnen til at håndtere modgang og udfordringer, samt til at udvise vedholdenhed er essentiel for børns mulighed for at influere på deres egen dagligdag.

Ved at anerkende børnenes perspektiver, får de en oplevelse af at være medbestemmende, betydningsfulde og medskabende.

Vores mål er at alle børn kan udfolde, udforske og erfare sig selv. Vi ønsker at alle børn skal kunne stole på deres eget potentiale.

Vores mål er også at have et læringsmiljø præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn kan udvikle engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Vi ønsker at have en stærk tilknytning børn og personale imellem, så alle børn kan føle sig trygge.

Kultur, æstetik og fælleskab

Kultur er en kunstnerisk skabende kraft der aktiverer både følelser og sanser. Men kultur er også kulturelle værdier som børn tilegner sig i hverdagslivet.

I vores børnehave mener vi, at alle mennesker på denne jord er ligeværdige uanset, hvordan de ser ud, hvor de kommer fra, hvad de spiser, hvilken status de har, hvilket køn, alder, race osv. Det er en kulturarv, som videreformidles til næste generation gennem måden hvorpå, børnene ser os behandle andre mennesker.

Der er mange kulturer omkring os, og vi forholder os til dem efterhånden, som vi møder dem. Børn er fordomsfrie væsner, så længe de voksne omkring dem behandler andre med respekt. Hvis der opstår nedladende reaktioner hos barnet, er det naturligt at gribe ind og tale med barnet om det, på en måde det kan forholde sig til, ud fra dets alder.

Der kan både tales om kulturelle udtryk og indtryk.

Et kulturelt udtryk, er når barnet selv skaber noget. Kulturelle udtryk er båret af kreativitet nysgerrighed og fantasi. Kulturelle indtryk er når kroppen reagerer på det barnet oplever, eksempelvis spænding, når de hører historie.

Forskellige kulturer i vores hverdag:

- Årstidsfest kultur
- Madkultur
- Eventyrfortællingskultur
- Børnekultur (legekultur, kulturen omkring de store børn)

Arbejdet med og målene for kultur, æstetik og fællesskab

Årstidsfesterne, er et kulturelt islæt i børnehavens liv. De fleste har en sammenhæng med de kristne højtider, gamle europæiske traditioner, eller de er helt nye fester på baggrund af Rudolf Steiner pædagogikken.

Alle festerne har et fysisk, et sjæleligt og et åndeligt islæt. Det åndelige i form af baggrunden for festen, og det vi som voksne arbejder med på tankeplan, dette kommunikerer ikke verbalt overfor børnene. Det sjælelige i form af den glæde og forventning børnene har til festerne, og det fysiske i form af det vi gør.

Forberedelserne og selve festerne er noget meget centralt for både børn og voksne. Forberedelserne starter oftest 2-3 uger før den aktuelle årstidsfest, med sange, eventyr og op pyntning, som vedrører festen. Aktiviteterne omkring festerne, er noget vi samles og glædes over, gennem hele året. De er evigt tilbagevendende og genkendelige, og noget børnene ser frem til med store for-

ventninger, og noget de mindes med glæde, når de er videre i deres skoleliv.

Madkultur

Vi anser det for vigtigt, at børnene hovedsagelig ernæres af de grønsager, korn og frugt, som kan dyrkes her i landet. Herunder også mælkeprodukter. Desuden skal kvaliteten være den bedst mulige, altså biodynamisk når det lader sig gøre, ellers økologisk. Maden i Soria Moria er altid vegetarisk.

Vi har en fast madplan:

- Mandag: Bagte gulerødder med ris, gedefeta, tranebær og gnavegrønt
- Tirsdag: Græskarsuppe med brød, ristede kerner og revet ost
- Onsdag: Madpakker hjemmefra
- Torsdag: grøntsagssovs med pasta og gnavegrønt
- Fredag: Rugbrødsadder

Der er stor respekt omkring maden og selve måltidet indtaget i ro og indledes med at synge og tænde lys:

*”Stilhed stilhed kom herind
Fyld hvor hjerte og vort sind
Så vi kan tænde lysene på vort bord”*

Herefter tænder et 5-årigt barn lyset på bordet mens vi siger:

*”For der er strøget en tændstik over solens vej. Den satte et spor lige efter sig.
Fra gnist til flamme, trylleri med det samme, nu må vi se, om børnene kan
ramme. Verden er god, Verden er god”*

Herefter synger vi:

*”Solen skinner på korn og frugt, af regn bliver de smukke og glitrer så smukt
Vi takker solen og regne og jorden, for gaven som står på vort bord i dag,
velsignet være maden, god appetit og værsgo og spis”*

Børnekulturen: Legen

Vi arbejder meget bevidst på at udvikle og fremme børnenes leg. Især rolle-, og fantasilegene, hvor børnene kan fordybe sig.

Disse lege bidrager til børnenes udvikling og til at de lærer at tage initiativ og blive selvstændige. Ligeledes er disse lege, i høj grad, med til at gøre dem til stærke sociale mennesker.

Gennem fordybelsen i leg opnår barnet også evnen til at aktivere sig selv og blive uafhængig af den voksnes aktivering. Legen er børnenes, og vi blander os ikke mere, end højst nødvendigt, i den frie leg. Der er en kultur i børnehaven, hvor man taler pænt til hinanden, hjælper hinanden og respekterer hinanden.

Børnekulturen: Kulturen omkring de større børn

I børnenes sidste år i Soria Moria, har de en særlig status. Der er ting man må, og kan, når man er de største. De store er formidlere af børnehavens kultur til de mindre børn. De sætter en ære i at kunne hjælpe på mange planer, og rigtig dejligt er det, når de voksne har glemt teksten til en sangleg, eller teksten til et eventyr, - for det glemmer børnene ikke.

De får også lov til en del ting, som de mindre må vente med. Det er de største børn, som tænder lysene på middagsbordet og på eventyrbordet. De hjælper også de mindre børn ved bordet, på gaden, i garderoben osv.

Vores mål er at alle børn indgår lige i børnehaven uanset deres baggrund. Desuden er det vores mål at lære vores børn at rumme forskelligheder hos hinanden.

Vi vil gerne have at vores børnehave kan tilbyde mange forskellige kulturelle oplevelser, så vi kan stimulere børnenes fantasi, kreativitet og nysgerrighed. Det er derudover også et mål at omgive vores børn med en kærlig, omsorgsfuld og æstetisk kultur. Hvor de lærer at værdsætte at være en del af kulturen i børnehaven og selv værne om den.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Som nævnt tidligere, er det lille børnehavebarn et stort sansende væsen, der ikke kan værgе sig mod de indtryk, der kommer det i møde. Derfor er det vigtigt, at vores pædagogiske læringsmiljø er til, for at stimulere børnene, med den legemlige, sjælelige og åndelige udvikling for øje. Lige netop derfor, gør vi utroligt meget ud af det æstetiske miljø i Soria Moria, således at børnene kan tilegne sig viden og erfaringer, ud fra de sansende indtryk. I Soria Moria, og generelt i alle Steiner institutioner, er målet, at alt hvad vi foretager os i løbet af en dagsrytme, bliver udført ud fra største kvalitet og æstetiske præcision. Dette gælder både de blivende omgivelser, som f.eks. væggene, der er laserede i smukke farver, så dette giver en transparent blid farve, med et mildt og sanseligt udtryk. Farverne på væggene er nøje udvalgt, så de netop passer til børnehavebarnets sanser. Ligeledes er vores børnehave altid udsmykket, i form af årstidsborde, friske blomster, pynt, krystaller osv. Netop for, at den altid fremstår æstetisk og smuk. Derudover værner vi meget over børnehavens æstetiske udtryk i form af legetøj, ryddelighed og materialer af god kvalitet. Rundt om i børnehaven står små årstidsdukker, som vi selv laver, som et bidrag til vores fælles sted. De små dukker og pynten i vores troldegrene over spisebordene, har altid en sammenhæng med den årstid vi er i.

Hver dag fortæller vi eventyr for børnene. Det samme eventyr bliver fortalt hver dag, i 2-3 uger. Børnene sidder i en rundkreds på små bænke, og ofte er eventyret fortalt, og vist, men en bordspil med hjemmesyede dukker. Det er (næsten) altid folkeeventyr, som bliver fortalt, da det i disse, altid er det "gode" der sejre, og barnet i børnehaveralderen skal opleve, at verden er god. Noget af det vigtigste for os i vores børnehave, er at stemningen er god, kærlig og let. Vi vægter humor, omsorg og tryghed. Vi er opmærksomme på hvert enkelt barns trivsel, såvel som vi også er opmærksomme på hele børnegruppens trivsel. Vi gør meget ud af at børnene ved, at de kan komme til en voksen, hvis de har noget på hjerte. Vi har et tæt samarbejde med forældrene, så vi så godt som muligt er opdaterede omkring alle børn.

Vi værner om vores børnehave, ved at sørge for den er pæn og ren og hyggelig. Vi har regler for hvordan vi behandler hinanden og vores omgivelser, så børnehaven altid er dejlig at være i.

Lokalsamfundet

Vi bruger lokalsamfundet når vi går på tur. Vi går tur hver onsdag og går jævnligt på fortet eller på amager strand. Vi tager med de større børn på længere ture når de nærmer sig skolestart. Her kan turene gå til bonderen og byggeren i urbanplanen, på bredgrund legeplads, på voldens legeplads, i valby parken, amager børne kulturhus, i vest amager naturcenter, amager strand natur center, den blå planet, bøllemosen, dyrehaven, nationalmuseet og i teatret.

Hver jul holder børnehaven en julebazar sammen med skolen, hvor der er åbent hus for beboere i lokalområdet.

Evalueringskultur

I den ny styrkede læreplan er det et krav, at vi som pædagogisk personale skal evaluere på vores egen praksis hver dag. Vi har i børnehaven besluttet at opsætte en tavle på vores lille kontor, hvorpå vi har skrevet vores fokuspunkter og kerneopgaver. Derudover har vi seks felter, et felt til hvert læreplanstema. Hver dag sætter vi en post-it seddel, hvorpå der står skrevet hvad vi synes vi især har bidraget med denne dag, og hvilke læreplanstema vi føler vi mest har udført pædagogisk praksis indenfor denne dag. Når dagen er slut tages et billede af tavlen. Hver 14. dag har vi til vores personalemøde, opsamling på vores billeder. Er der et felt som ikke har været berørt, evaluerer vi hvorfor og hvordan vi kan gøre det bedre.

Udarbejdet af

Hanna Alicia Eneby
Afdelingsleder
Steinerbørnehaven Soria Moria

30. marts 2022

